

STANISŁAW LITAK

REWIZJA DZIESIĘCIN W STAROSTWIE ŁUKOWSKIM Z R. 1604

Akt poniższej *Rewizji dziesięcin w starostwie łukowskim* znajduje się w *Księdze przywilejów (Liber privilegiorum)* kapituły katedralnej krakowskiej nr 10, s. 7—9, mieszczącej się w Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie. Zawiera on wykaz 23 wsi oraz 4 zakładów przemysłowych, w tym 3 młynów i 1 kopalni rudy, z których dziesięciny zostały nadane kapitule katedralnej krakowskiej. Dziesięciny z tych wsi i zakładów przemysłowych, należących do starostwa łukowskiego, nadał wspomnianej kapitule biskup krakowski Bernard Maciejowski w dokumencie z 30 lipca 1604 r.¹ Potwierdzenie tego nadania oraz jego uzupełnienie o dziesięciny z dwóch dalszych wsi: Główne i Kąkolewnica, znajdujemy w dokumencie tegoż biskupa z 26 września 1605 r.², jak również w aktach posiedzeń (*Acta actorum*) kapituły katedralnej krakowskiej pod datami 27 kwietnia i 3 sierpnia 1607 r.³

Omawiana *Rewizja* posiada datę roczną — 1604. Nie posiada natomiast daty dziennej. Biorąc jednak pod uwagę datę dokumentu nadania wspomnianych dziesięcin — 30 lipca 1604 — oraz wspomnianą datę roczną *Rewizji*, można ustalić, że akt ten powstał w czasie od sierpnia do grudnia 1604 r. Przemawia za tym również nieuwzględnienie w nim wymienionych już wsi: Główne i Kąkolewnica, z których dziesięciny, jak już wiemy, zostały nadane kapitule dopiero 26 września następnego roku.

Publikowany tu akt *Rewizji* sporządził kanonik katedralny krakowski (1589—1616) Marcin Złotnicki⁴. Świadczy o tym złożony przez niego pod tym aktem podpis oraz wzmianka występująca w tekście omawianego aktu *Rewizji*.

Dochód z nadanych dziesięcin, jak zaznaczył ich ofiarodawca we wspomnianym dokumencie z r. 1604, przeznaczony był na utrzymanie katedry, mianowicie na zaopatrzenie jej w wino, воск i olej.

Przedstawiony tu akt *Rewizji* nie był dotychczas znany autorom prac odnoszących się do starostwa łukowskiego⁵. Posiada on jednak pewną wartość dla badań osadniczych na terenie ziemi łukowskiej. W stosunku do źródeł dotyczących się Łukowskiego ma znaczenie uzupełniające. Daje bowiem liczby łańów większości występujących w nim wsi, które mogą posłużyć do kontroli danych, wydanych częściowo dla tego terenu rejestrów poborowych

¹ Archiwum Kapituły Metrop. w Krakowie, *Liber privilegiorum*, nr 9, k. 87—87v.

² Tamże, k. 107—108.

³ Tamże, *Acta capitularia ecclesiae cathedralis Cracoviensis*, nr 10, s. 129, 142.

⁴ L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. IV, s. 316.

⁵ J. R. Szaflik, *O położeniu i walce klasowej chłopów we wsiach starostwa łukowskiego w XVII wieku*, „Rocznik Lubelski”, I (1958), s. 69—89; tenże, *Stosunki gospodarczo-społeczne we wsiach starostwa łukowskiego w XVII wieku*, w: *Z przeszłości ziemi łukowskiej*, Lublin, 1959, s. 53—67.

z końca XVI i początku XVII w.⁶ Dzięki wyliczeniu młynów i kopalni rudy może być przydatny w badaniach nad rozwojem przemysłu na przełomie XVI i XVII w. w ziemi łukowskiej. Ogólnie rzecz biorąc, powiększa znany dotychczas zasób źródeł w odniesieniu do starostwa łukowskiego, wypełniając w nim zarazem lukę dla okresu końca XVI i początku XVII w., gdyż pochodzi z czasu poprzedzającego pierwszą lustrację tego starostwa w r. 1654⁷.

Rewizja dziesięcin w starostwie łukowskim jest ponadto podstawowym źródłem do uposażenia kapituły katedralnej krakowskiej w dziesięcinę na terenie ziemi łukowskiej. Ze względu na rozproszenie źródeł zagadnienie to stawiano w dotychczasowych opracowaniach tylko w sposób ogólny⁸. Omawiana zaś *Rewizja* uzupełniona o wspomniane wyżej dwie wieś, z których dziesięcin zostały nadane tej kapitule w r. 1605, prawdopodobnie daje wykaz wszystkich dziesięcin należących do kapituły katedralnej krakowskiej na początku XVII w. w Łukowskim. Znakomicie uzupełnia ona obszerne i wyczerpujące dane odnoszące się do dziesięcin na rzecz parafii łukowskiej, występujące w wizytacji dekanatu łukowskiego, przeprowadzonej na zlecenie biskupa krakowskiego Bernarda Maciejowskiego w r. 1603⁹. Może się więc tym samym przyczynić do pełniejszego poznania kościelnych stosunków gospodarczych na terenie ziemi łukowskiej.

B. m. 1604

Rewizja dziesięcin w starostwie łukowskim

Oryg. nieznan. Kop. Arch. Kap. Krak., Liber privilegiorum nr 10, s. 7—9.

Anno Domini millesimo sexcentesimo quarto. Stała się rewizja dziesięcin w starostwie łukowskim, od — — biskupa — — capitulo Cracoviensi darowanych, per Martinum Złotniczki canonicum Cracoviensem.

Naprzód w łukowskiej¹⁰ parafiej: Dąbie¹¹, wieś wielka, w której jest włók 14 osiadłych, do tego wójtostwo, które pan Domaszewski¹² trzyma, integra, decima, Zdżary Wólka¹³ [wieś] niewielka, jest w niej włók osiadłych półpiętej, integra decima, Gręzówka¹⁴, wieś wielka, w której jest włók osiadłych 17 i czwierć, z innych pustych ról folwark uczyniono, integra decima. Kliniki¹⁵, wioska mała, dwie włócze tylko osiadłe, integra decima. Krinka¹⁶, wieś wielka, w której jest 18 włók osiadłych, integra decima. Biardy¹⁷, niemała wieś, jest w niej półdziesiątej włók osiadłych, integra decima. Kownatki¹⁸, niemała wieś, jest w niej 10 włók osiadłych i dwie części włóki, integra decima.

⁶ *Źródła dziejowe*, t. XIV, *Polska XVI w. pod względem geograficzno-statystycznym opisana przez A. Pawińskiego*, t. 3: *Małopolska*, Warszawa 1886, s. 408—421 (1580); *Rejestr poborowy województwa lubelskiego (powiat lubelski i urzędowski z r. 1626, ziemia łukowska z r. 1620)*, opracowali J. Kolasa i K. Schuster, Wrocław 1957, s. 157—204.

⁷ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Dział XVIII (lustracje) nr 40. *Lustracja z r. 1565* tylko częściowo objęła starostwo łukowskie (Kozirynek-Radzyń, Ulan), por. *Lustracja województwa lubelskiego 1565*, wydał A. Wyczański, Wrocław-Warszawa 1959, s. 47—48, 103.

⁸ Por. J. R. Szaflik, *Stosunki*, s. 58.

⁹ Archiwum Kurii Biskupiej w Lublinie, Rep. 60A96, s. 112—262.

¹⁰ Łuków, miasto powiatowe.

¹¹ Obecnie wieś pow. Łuków.

¹² Chodzi zapewne o zmarłego w r. 1633 Erazma Domaszewskiego, starostę łukowskiego (A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. I, t. IV, s. 372), który w r. 1620 dzierżawił to wójtostwo (*Rejestr poborowy wojew. lubelskiego*, s. 161).

¹³ Obecnie wieś Zdżary, pow. Łuków. ¹⁴ Obecnie wieś, pow. Łuków. ¹⁵ Obecnie wieś Klimki, pow. Łuków. ¹⁶ Obecnie wieś Krynka, pow. Łuków. ¹⁷ Obecnie wieś,

W trzebieszowskiej¹⁹ parafiej: Brzozowicza²⁰, wielka wieś, w której jest 16 włók i czwierć osiadłe, integra decima. Ruska Wola²¹, wieś wielka, jest w niej 15 włók osiadłych, integra decima. Dębowerschy²², wieś mała, jest w niej 4 włóki osiadłe, integra decima. Lipniaki²³, mierna wieś, jest w niej 8 włók osiadłych integra decima. Zakowa Wola²⁴ w Radimskiej²⁵ parafiej, wieś niezła, jest w niej półdwanasty włóki, osiadłych, integra decima.

W zbuczynskiej parafiej, gdzie — — pan chorąży koronny²⁶ trzyma Zbuczyn²⁷, wieś niezła, jest w niej półtrzynastej włók osiadłych, półwłózek pusty, po kmieciach należała [dziesięcina] — — biskupowi, po folwarku, po wójcie i po zagrodnikach należy plebanowi tamtecznemu. Rowcze²⁸, wieś niewielka, jest w niej włók 3 osiadłych, integra decima. Wiszniow²⁹, wielka wieś, w której jest włók 11 osiadłych, folwark z wójtowskich ról uczyniono, po którym dziesięcina należy magistro scholae Zbuczynensi, po kmieciach — — biskup. Stoczek³⁰, w której wsi jest 6 włók osiadłych, integra decima. Kaczory³¹, niewielka wieś, jest w niej 5 włók osiadłych, integra decima. Cziosna³², niewielka wieś, jest [w niej] 6 zagród na rolach, integra decima. Baranek³³ młynarz, po nim integra decima. Mercha³⁴, młynarz, po nim integra decima. Wólka³⁵, wieś, w której jest kilkanaście poddanych, integra decima. Wójt³⁶, młynarz, po nim integra decima. Kuznica³⁷, po której też integra decima. Domanicze³⁸, wieś niezła, jest w niej włók osiadłych 9, półwłózek jeden pusty, folwark i wójtostwo, integra decima. Przewory³⁹, niezła wieś, jest w niej półtrzynasty włók osiadłych, integra decima. Czechy⁴⁰, niezła wieś, integra decima. Kopcie⁴¹, niezła wioska, tylko w niej 5 włók osiadłych, integra decima.

Martinus Złotniczki canonicus Cracoviensis scripsit.

pow. Łuków. ¹⁸ Obecnie wieś, pow. Łuków. ¹⁹ Obecnie wieś, pow. Łuków. ²⁰ Obecnie wieś Brzozowica Duża, pow. Radzyń Podl. ²¹ Obecnie wieś Polskowola, pow. Radzyń Podl. ²² Obecnie wieś Dębowerschy, pow. Łuków. ²³ Obecnie wieś, pow. Radzyń Podl. ²⁴ Obecnie wieś Zakowola, pow. Radzyń Podl. ²⁵ Obecnie Radzyń Podlaski, miasto powiatowe. ²⁶ Chodzi tu o Tomasza Sobieskiego (por. Arch. Kurii Bisk. w Lublinie Rep. 60A96, s. 191 oraz *Rejestr poborowy wojew. lubelskiego*, s. 170). ²⁷ Obecnie wieś, pow. Siedlce. ²⁸ Obecnie wieś Rówce, pow. Siedlce. ²⁹ Obecnie wieś Wiśniew, pow. Siedlce. ³⁰ Obecnie wieś, pow. Siedlce. ³¹ Obecnie wieś, pow. Siedlce. ³² Obecnie wieś Ciosny, pow. Siedlce.

³³ Nazwa młyna we wsi Wiśniew, (*Lustracja województwa lubelskiego 1661*, wyd. Henryka Oprawko i Kamila Schuster, Warszawa 1962, s. 68).

³⁴ Nazwa młyna we wsi Wiśniew (tamże, s. 69).

³⁵ W dokumencie biskupa krakowskiego Bernarda Maciejowskiego z r. 1604 (patrz przyp. 1) wieś ta występuje jako — — Wólka *advocati*. Obecnie jest to wieś Wólka Wiśniewska, pow. Siedlce.

³⁶ Prawdopodobnie jest to nazwa młyna, który w lustracji z r. 1661 (o. c., s. 68) występuje jako młyn należący do wójtostwa wsi Wiśniew.

³⁷ W dokumencie biskupa krakowskiego Bernarda Maciejowskiego z r. 1604 (patrz przyp. 1) Kuznica ta występuje jako — — *minera ferraria* alias Kuznica — — W lustracji z r. 1661 (o. c.) nie ma już o niej wzmianki. Prawdopodobnie więc zanikła w latach 1604—1661.

³⁸ Obecnie wieś, pow. Siedlce.

³⁹ Obecnie wieś Przywory, pow. Siedlce.

⁴⁰ Obecnie wieś Czachy, pow. Siedlce.

⁴¹ Obecnie wieś Kopcie, pow. Siedlce.

Miejscowości leżące w starostwie łukowskim, z których dziesięciny zostały nadane w latach 1604 i 1605 kapitule katedralnej krakowskiej.

Rys. Lidia Müllerowa